מקומות באגרות הראי"ה

פרנקפורט

שווייץ וגרמניה

נשלחו אליו 6 · הוא נזכר ב-2

igrot.shlomo-aviner.net

רקע

פרנקפורט על המיין, עיר גדולה במרכז גרמניה. הייתה בה לשכה של "המזרחי".

אגרות אל אנשים ומוסדות בפרנקפורט

לפי סדר הכרכים

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קיט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו אדר ראשון תרס"ח - יפו

נמען: מנהלי לשכת 'המזרחי' בפרנקפורט (הרב פוזנר והצייר הרמן שטרוק)

הרב קוק מסביר את היחס בין המצוות התלויות בארץ לעבודת הישוב המעשית. תרומות ומעשרות נוהגים בדרך הקנאה לכהן וללוי בדבר מועט. בשמיטה סומכים לעת עתה על היתר המכירה לנכרי, והמלאכות האסורות מן התורה נעשות בידי נכרים. לקט, שכחה ופאה אי אפשר לקיים כהלכה מפני השכנים הערבים, ואילו ערלה וכלאיים מתקיימים בלי קושי. הרב קוק מתכנן חוברת על המצוות התלויות בארץ במצב האומה השלם. על הציונות ועל ההארה הרוחנית שלה הרב קוק חפץ לכתוב, אבל עדיין לא הגיעה השעה לדברים עממיים, והעיקר עתה הוא הישיבה ואיחוד הרבנות במושבות.

עיקרי הדברים

- תרומות ומעשרות בזמן הזה.
- שמיטה - היתר המכירה בהכרח השעה.
- לקט, שכחה ופאה, ערלה וכלאיים.
- תוכנית לחוברת על המצוות התלויות בארץ.
- הציונות ורוח ה' עליה - עבודת 'המזרחי'.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ו אד"ר[4] תרסח.

לכבוד הרבנים החכמים רבי המעלה, מנהלי לשכת "המזרחי" בק' פפד"מ[5], וביחוד כבוד הה"ג[6] עטרת תפארת מוהר"י[7] פוזנא שליט"א[8], וכבוד הצייר המהולל ברב תשבחות מר שטרוק נ"י[9], שלו'[10] וברכה מהררי ציון,

המכתבים הנכבדים מאדוני היקרים, טובים השנים אשר נקבו בשמותיהם; הגיעוני. ומפני הטרדא הרבה עלי אחרתי את תשובתי, ואת הדרת כבודם הסליחה.

הנני מוצא לנכון להודיע לכבודם תוכן הרצאת הד"ר[11] טהון נ"י, שהיתה בשם הא' שטרוק, לבאר את החקים התלויים בארץ, ביחוסם לענין הישוב המעשי. וע"ז[12] היתה תשובתי, שאע"פ[13] שיסודי המצות התלויות בארץ, שיתפסו מקום גדול בחיים המעשיים, אינם נהוגים עכשו במילואם. למשל, תרומות ומעשרות. אם היינו נוהגים לתן באמת את מנת הלויים, המעשר-ללויים, אז היתה שאלה גדולה אם יוכל הישוב להתקיים בזה, אחרי העול הגדול של העשור, שלוקחת הממשלה התורכית, אבל כבר פשט המנהג, שעושים בדרך היתר להקנות לכהן וללוי, בדבר מועט, את מתנותיהם, כדי לקיים דין התורה. ולפי המצב הוא הכרח גמור להתנהג כן, עד אשר ישובו לנו הימים הטובים וישכון ישראל בטח בדד בארצו, אדירו ממנו ומושלו מקרבו, ומקדש ד' כמו רמים בנוי בהר מרום הרים, כתקותנו בב"א[14]. וכן הדבר מגיע לענין השביעית, שאם היתה יכולה להתקיים בלי שום צידוד היתר של הפקעת המצוה, ע"פ[15] דרכי ההיתר הנהוגים בכל דחק, היתה לשאלה מעשית גדולה, אבל כיון שמפני דלדול מצבנו

א"א[16] כלל, שתתקיים כדינה, - חוץ ממה שתתבע הממשלה את חקה, - ועלול הכל להחרב, לפי המצב השומם והעזוב, ע"כ[17] ההכרח הוא לסמך לעת עתה על ההיתר של מכירה לנכרי, ואח"כ[18] עושים ע"י[19] נכרים רק ארבע המלאכות האסורות מן התורה, שהן זריעה וזמירה קצירה ובצירה, וחרישה עמהן, ויתר המלאכות שהן אסורות מדרבנן סומכים על היתר המכירה לעשות ע"י ישראל, עד אשר תבנה ותכנן ארה"ק[20] בבניה, ונוכל לקיים הכל כדת של תוה"ק[21]. ובזה כבר חדל ענין השמיטה מלהיות נוגע בדרך ישר אל החיים. ואלה שני הענינים, תרומ"ע[22] ושמיטה, הם היותר חשובים, שאפשר שיהיו פועלים הרבה על הישוב במהלכו. אמנם שארי מצות התלויות בארץ, -יוצא מהן לקט שו"פ[23], שבענינו א"א לקיימם כהלכה, כי לא יהנו מהם עניי ישראל כלל, כי השכנים הערבים יפשטו על שדותינו ויקחום, וכבר זכרו זה הפוסקים, וזה המצב עדיין לא נשתנה, - נשארו רק ערלה, כלאי זרעים וכרם, שהן ב"ה מתקיימות כהלכה, ואינן פועלות שום מועקה על סדרי הישוב. רק בענין הרכבת אילנות נתעוררו מקרוב משאלות חדשות, שהן מזקיקות אותנו לתשומת-לב מיוחדת, אבל זה אינו נכנס כבר רק במצות התלויות בארץ, כי הרכבת אילן אסורה גם בחו"ל[24]. אלא שפה הדבר נוגע לנו ביותר ע"פ מצבנו האגררי. ע"כ באמת לא מצאתי כ"כ[25] ענין לבאור חקי המצות הללו, עם מגמתנו בעבודת הישוב וקשר המעשי של אומתנו לאה"ק[26] בהוה. זה הי'[27] תוכן דברי להד"ר[28] טהון נ"י.

אך עם כ"ז[29], אמרתי, שהשאלה הזאת אינה מצומצמת רק בחיי שעה כי ישנם רבים החפצים לדעת ג"כ[30] הליכות עולם, איך יהיה אפשר לעמנו לחיות ע"פ חקי תוה"ק על אדמתנו, כשיישתכלל המצב ויהיו כל החקים מתקיימים במילואם כהלכתם. ע"כ החלטתי בל"נ[31] לכתב חוברת קטנה, שתכיל קיצור תמציתי מכללות המצות התלויות בארץ, בהערות קטנות ע"ד[32] יחושן למצב החיים המלאים של האומה, וע"ד[33] ערכן בהיותן משתמרות אצלנו בתור זכר למקדש, ככל מצות הזכרון, שהן קדושות מאד ומלאות חיי עד בקיומן למען ד' ועמו. וכשאמצא פנאי לשכללה אוכל לשלחה לכבוד הדרתם. ואם ישר בעיניהם יוכלו להדפיסה כחפצם הטהור.

וע"ד עצם הציונות, וביחוד עבודת הקודש של ההארה של רוח ד' עליה, שהיא באמת ראויה להיות עבודת ה"מזרחי", חשקי מאד לחבר בזה, אבל לא הושכרה לי עדיין השעה לדברים פופולריים, ומה שנמצא עמדי בשרשי הדברים ההולכים על דרך המדע העמק, שאינו שוה לכל נפש, מסופק אני עדיין בתועלת הפעתם לענין תכלית מעשי. ועיני נשואות לראות דבר מה יראיני ד' ע"ד כוננית הישיבה, אשר החילותי לעסוק בהכנה, שהוא הצורך היותר נכבד להחיות את הציונות במקורה ומקומה בטל אור ד' באמת. וכן התרכזות הרבנות ע"י קישור כל המושבות שביהודה וגליל לחטיבה אחת, למען יהי'[34] ראוי הישוב החדש להאגד יפה עם הישוב הישן באה"ק[35], להיות ממנו מושפע ועליו משפיע, כדי שיתבוללו חלקי החיים והטוב שיש בזה ובזה, לבנין עם ד' על אדמתו. ובתוך כל הארג המעשי הזה אקוה, שיבא ג"כ ענין הדפסת ספרים וחוברות, המופיעים אור על צעדנו בדרך התחיה הלאומית, ההולכת ומתרחבת לעינינו על אדמת הקודש, והדורשת עבודה רבה ונאמנה, מכל איש אשר ידו אמונה לד', לעמו לארצו.

אחתום בברכה ורב כבוד מהררי קודש, כנפשם הרוממה ונפש אסיר התקוה לתשועת ד' על עמו בחבל נחלתו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. פפד"מ - פרנקפורט דמיין
6. הה"ג - הרב הגאון
7. מוהר"י - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. נ"י - נרו יאיר
10. שלו' - שלום
11. הד"ר - הדוקטור
12. וע"ז - ועל זה
13. שאע"פ - שאף על פי
14. בב"א - במהרה בימינו אמן
15. ע"פ - על פי
16. א"א - אי אפשר
17. ע"כ - על כן
18. ואח"כ - ואחר כך
19. ע"י - על ידי
20. ארה"ק - ארץ הקודש
21. תוה"ק - תורתנו הקדושה
22. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
23. שו"פ - שכחה ופאה
24. בחו"ל - בחוץ לארץ
25. כ"כ - כל כך
26. לאה"ק - לארץ הקודש
27. הי' - היה
28. להד"ר - להדוקטור
29. כ"ז - כל זה
30. ג"כ - גם כן
31. בל"נ - בלי נדר
32. ע"ד - על דבר
33. וע"ד - ועל דבר
34. יהי' - יהיה
35. באה"ק - בארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רעט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו אדר ראשון תר"ע - יפו **נמען:** לשכת 'המזרחי' בפרנקפורט

על התנהגות המוסדות הציוניים נגד הדת: ודאי שהגימנסיה (הרצליה) מושיבה בנים ובנות יחד בלי גדרי צניעות, ובנשפים במוצאי שבת מחללים שבת בהכנות. גרוע מזה: מורה התנ"ך בגימנסיה נוטל את נשמת היהדות מתלמידיו בביקורת המקרא הקיצונית. על 'קול קוראי לגיוס כספים: הוא קשור ל'שערי תורה' ואינו יכול לפגוע במקורותיו, ואולי אפשר לשתף אותו.

עיקרי הדברים

- חינוך מעורב בגימנסיה - מחאה.
- חילול שבת בנשפים.
- ביקורת המקרא בגימנסיה.
- 'שערי תורה' ו'תחכמוני'.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט"ו אד"ר[4] תרע"ן.

לכבוד לשכת המרכז ל"מזרחי" בפ"פ[5] דמיין, שלו'[6] וברכה מקודש.

מכתבם הנכבד מח' אד"ר דנא הגיעני.

וע"ד[7] העניינים הרשמיים של הליכה נגד דת קודש במוסדים הציוניים. הנה אם נבא להאמין לכל אשר יאמר ההמון היו הדברים מרובים מאד, אבל כמובן א"א[8] לבנות ע"ז[9] יסוד לצאת באורח פומבי למחות. אך מה שהוא נעלה מכל ספק הוא, מה שהרשו לעצמם כעת מנהלי הגימנסיה, לקבץ את שני המינים יחד, צעירים וצעירות, בבית-למוד אחד, ובמושב אחד, בלא שום הגדרה של צניעות ודרך היהדות, שהיא ג"כ[10] דרך התרבות האנושית ברב הארצות הנאורות, וראשית חטאת החלה בבתי הספר של המושבות. ד' יודע איזו תוצאות של קלקלות מוסריות תביאנה הנהגות כאלו. על זה ראוי למחות בכל כח. גם נראים הדברים, שבכל עת שיעשו נשפים קבוציים במוצאי שבתות, יחללו ש"ק[11] במלאכות ההכנה בלא בושה. חזקו נא אחים, טהורי לב, נחלץ חושים לגדור כמה שתשיג ידנו, ודי יהי'[12] עוזר לנו.

ע"ד[13] הקו"ק[14], עוד לא מסר לי ה' שלזינגר את הדברים. בטח יודיעני בקרוב מזה. אמנם הדבר כבד לעת עתה עלי, מפני שהנני מוחזק מאז לעומד בראש המפעל "שערי תורה", שהוא ג"כ מכון חנוכי נכבד, אף שהוא הולך בדרך ורוח שונה מה"תחכמני", מ"מ[15] הכל הולך אל מקום אחד, לכונן יסוד מוסד, לאור ד' וקדושת תוה"ק[16] על אדמת הקודש, ואי אפשר לי לנגע במה שהמוסד הנ"ל[17] יונק ממנו את שפעו. ואולי יהי' נכון הדבר לשתף את המוסד הנ"ל במה שיבא מרוסיא ע"י[18] התעוררות קו"ק[19] מצדי, ועוד ניקח בזה דברים בעה"י[20] במכתבים הבאים למטרת בירור שאלה זו.

ברגשי כבוד נעלים וברכת ד' מציון,

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ. ב. והנה כל אשר תארתי, ע"ד עניני השלילה של המוסדות הנ"ל, זהו רק במה שנוגע למעשים. אבל כמה עלינו למחות במה שנוגע לדעות. דבר מפורסם הוא, שהמורים, ביחוד של הגמנסיה, בפרט מורה כתבי הקודש, נוטל הוא את נשמת היהדות מלב חניכיו, ע"י דעותיו הקיצוניות באדיקות נלעגה במבקרי כה"ק[21] היותר רעים. איני רוצה לגעל את עטי להציע את כל פרשת ההצעות השפלות, ע"ד ערך תוה"ק והנביאים, המוצעות לפני צעירינו ע"י המורים המתעים הללו. ואיכה נדום ע"ז, איככה נחשה, עוצו, אחים אהובים ונכבדים, עצה, עוצו ודברו, ואוזר ישראל בגבורה יעזרנו אומץ בעבור עמו ונחלתו.

הנ"ל הנני

שולח בזה לכבוד הדרתם את ס' שה"א, וטופס ההרשאה עם המכתב הנשלח, הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. בפ"פ - בפרנקפורט
6. שלו' - שלום
7. וע"ד - ועל דבר
8. א"א - אי אפשר
9. ע"ז - על זה
10. ג"כ - גם כן
11. ש"ק - שבת קודש
12. יהי' - יהיה
13. ע"ד - על דבר
14. הקו"ק - הקהילה קדושה
15. מ"מ - מכל מקום
16. תוה"ק - תורתנו הקדושה
17. הנ"ל - הנזכר לעיל
18. ע"י - על ידי
19. קו"ק - קהילה קדושה
20. בעה"י - בעזרת השם יתברך
21. כה"ק - כתבי הקודש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רפו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ח אדר שני תר"ע - יפו **נמען:** לשכת 'המזרחי' בפרנקפורט

התנגדות גלויה לגימנסיה אינה מועילה כל עוד אין חלופה שלמה. 'תחכמוני' עדיין אינו יכול להתחרות בה במקצועות התרבות. לכן יש להעלות את רמתו עד שיהיה 'גימנסיה שלנו', שתיבדל רק בשמירת ברית ה', ואז תהיה התעמולה יעילה. בעניין האתרוגים: אין די לפרסם 'אתרוגי ארץ ישראל' סתם, כי רובם מורכבים בידי נכרים. יש לפרסם את אתרוגי המושבות השמורים, ושעדיף אתרוג כשר ופחות יפה ממורכב. השנה, בגלל השמיטה, אינו רוצה לעודד את המסחר באתרוגים.

עיקרי הדברים

- אין התנגדות לגימנסיה בלי חלופה.
- שדרוג 'תחכמוני'.
- פרסום אתרוגי המושבות השמורים.
- אתרוגים בשמיטה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח"י[4] אד"ש[5] תרע"ן.

לכבוד. לשכת המרכז ל"מזרחי" בפ"פ[6] ענ"מ[7] יצ"ו[8], שלו'[9] וברכה מקודש.

מכתבם היקר מכ"ח אד"ר[10] העבר הגיעני לנכון, ואתכבד בזה להשיב להדרת כבודם על פרטי הדברים, אשר באו במכתבם הנכבד,

א. ע"ד[11] הגימנסיה, אינני רואה תועלת כעת מהתנגדות גלויה מצדי, כל זמן שהיא צריכה להיות רק התנגדות שלילית, כלומר כל זמן שאין אנו נותנים לפני הקהל בית חינוך הערוך בכל מילואו לעומת הגימנסיה, אשר 'לא יבדל ממנה כ"א[12] במה שהיא עוזבת את ברית ד', ומוסדנו כמובן בע"ה[13] יחזיק בכל עז בדגל אור ד' ותורתו. התחכמוני אע"פ[14] שהנני ת"ל[15] מלא רצון ממנו וממנהיגיו, מ"מ[16] עודנו לא יוכל להתחרות עם הגימנסיה בכמה מקצעות קולטוריות. על כן עלינו להיות מתונים מעט, ולעסוק בלא הרף בהרמת ערכו של המוסד, אשר החילונו לסגלו, באופן שיוכל לתן את כל משאלות הלב של הנוהים אחר הגימנסיה, ואח"כ[17] נוכל בלב אמיץ להודיע, שאין שום הבדל בין התחכמוני, או הגימנסיה שלנו, לבין הגימנסיה שלהם, אלא מה שהאחרונה היא עוקרת את עץ החיים של האומה, האמונה, מלב חניכיה, והראשונה היא מתעטרת בכבודה, ואז יהיו דברינו נשמעים בע"ה בתעמולה זו. להכין את כחנו למלחמת מצוה זאת, אנו חייבים לגשת בלא שום איחור כלל, כי אין קץ לריוח של זמן אחד קודם.

ב. בדבר הקו"ק[18] בטח כבר הגיע לידם הטופס הנכתב פה עם הדברים הערוכים ממני, ובזה כבר באנו לעמק השוה.

ג. ע"ד האתרוגים, זאת היא שאלה מסובכת מאד, כאשר בארתי כבר בחוברת "עץ הדר". כי מה שאנו עושים פרסום כללי, ע"ד אתרוגי א"י[19] בסתם, לא יתן ולא יוסיף מאומה להחזקת המצוה בכשרותה. כי רבו מאד, - והם רובא דרובא -, האתרוגים המורכבים ע"י[20] הנכרים בעלי הגנות באה"ק[21]. ואתרוגים כשרים משומרים מהרכבה אינם נמצאים כ"א בידי אחדים מאחינו בני המושבות, העומדים תחת השגחה שהם מנוקים מהרכבה. ואם היה אפשר להרבות פרסום, שלא סתם אתרוגי א"י יהיו מתבקשים כ"א אתרוגי אחינו יושבי המושבות המשומרים, בזה תבא לנו המטרה של החזקת המצוה בטהרתה, בעת כזאת שהיא מטה לפול לדאבון לבנו, מפני ריבוי המורכבים. ולא עוד שאין די בפרסום העובדא לבד, אלא צריך ג"כ[22] להודיע לכל את הסכמת גדולי ישראל מעולם, שיותר טוב וכשר הדבר לקנות אפילו בדמים יותר יקרים, אתרוג שאינו מפואר במראהו החיצוני, אלא שהוא משומר מהרכבה, מלקנות מורכב אע"פ שהוא עולה עליו ביפיו והידורו. וכל מה שתוסיף האמת הזאת להתפרסם, כן יוכל הדבר של אתרוגים הכשרים להתבסס, ועמו יחד להתרחב ג"כ ישוב אה"ק[23] ע"י אחינו, אשר יטעו פרדסי אתרוגים כשרים, כאשר יראו שנמצאו לסחורתם גואלים. והנה עבודה זו היא עבודה נמשכת, שראוי לעשות עבורה אגיטציה תמידית. וכבר רציתי לצאת בקול קורא אל האכרים במושבות, לעוררם שיתחילו במטע אתרוגים כשרים, ויחד עם זה להודיע לכלל אחב"י[24] את המצב האמתי של המצוה היקרה הזאת, ההולכת וניטלת מכלל ישראל בעוה"ר[25], מצד ההתרשלות הגדולה ביחס להרחבת המטע הכשר על אדמת הקודש ע"י אחינו עובדי אדמתה. אלא שעכבתי את הדבר מפני השמיטה, שבודאי אין נכון לעורר בה דברים כאלה, המביאים להרבות בעבודת האדמה.

והנה ע"ד קניית האתרוגים המשומרים בשנה זו, מצד השמיטה, בודאי אין האתרוגים גרועים מן היין, וכל תוצאת יבול אה"ק, שההכרח הוא לסמוך על היתר המכירה, וכדעת הגדולים הקדמונים הסוברים שאין קדושת שביעית נוהגת בשל נכרים, מ"מ שאעשה אנכי השתדלות להרחיב המסחר בשביעית אין לבבי פונה לזה. ויותר נכון להחל בעבודה סידורית, אשר תתן את פריה לברכה לשנים הבעל"ט[26]. כי עבודתנו בכולה על אדמת הקודש הלא היא עבודה היסתורית, שאינה נמדדת במדת השעה והשנה, כ"א עבודת עולם ותקות דורים.

ברגשי כבוד נעלים ובברכה נאמנה מהררי קודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. ח"י - שמונה עשרה (18)
5. אד"ש - אדר שני
6. בפ"פ - בפרנקפורט
7. ענ"מ - על נהר מיין
8. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
9. שלו' - שלום
10. אד"ר - אדר ראשון

11. ע"ד - על דבר
12. כ"א - כי אם
13. בע"ה - בעזרת השם
14. אע"פ - אף על פי
15. ת"ל - תודה לא-ל
16. מ"מ - מכל מקום
17. ואח"כ - ואחר כך
18. הקו"ק - הקהילה קדושה
19. א"י - ארץ ישראל
20. ע"י - על ידי
21. באה"ק - בארץ הקודש
22. ג"כ - גם כן
23. אה"ק - ארץ הקודש
24. אחב"י - אחינו בני ישראל
25. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
26. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תנח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד תשרי תרע"ג - יפו **נמען:** ועד 'תחכמוני' בפרנקפורט

הרב קוק אינו יכול להמשיך לשאת בשם ההשגחה על 'תחכמוני' בלי דרישותיו: מינוי ופיטורי מורים בהסכמתו, אישור התוכנית, אישור ספרי הלימוד, דיווח חודשי, ואספת מורים חודשית אצלו. הדרישות לא קוימו עד כה.

עיקרי הדברים

- דרישות ההשגחה על 'תחכמוני'.
- אי קיום הדרישות.

נוסח האגרת

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד תשרי תרע"ג[4].

לכבוד חברי ועד ה"תחכמוני" בפפ"מ[5].

שלו'[6] רב מקודש.

אני מוצא את עצמי מחוייב להציע לפני הדרת כבודכם את דרישותי ביחש למוסדנו החביב, שאי-אפשר לי להיות נושא את שם השגחתי עליו, רק כשיתמלאו אלה בדיוק, והן:

א) לקיחת מורים והתפטרותם לא יהיו כ"א[7] בהסכמתי.

(הפרוגרמה צריכה להתאשר ממני בכל זמן.

ג) כל ספר לימוד וכל ספר למקרא לתלמידים לא יכנס למוסד בלא הסכמתי.

ד) בכל חודש ישולח לי תוכן מפורט מכל מה שלמדו התלמידים בזה החודש.

ה) בכל חודש תהיה אצלי אסיפת המורים לברר את מצבו הרוחני של המוסד.

אלה הדרישות הבעתי ודרשתי מאז, ולמורת רוחי לא נתקיימו, ואבקש בזה בהדרת כבודם להשתדל מצדם שלא ימשך עוד מצב כזה להבא.

אני מוצא, שהדרישות הללו, שהן כ"כ[8] נכבדות להרמת ערכו של המוסד הנכבד, א"א[9] שיתמלאו בדיוק, כ"א ע"י[10] עמדתו של הועד המקומי.

בתקוה להרמת דגל מוסדנו הנאמן לשם אור תורת ד' ותחיית עמו על אדמת קדשו, הנני חותם ברגשי כבוד וברכה מקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. בפפ"מ - בפרנקפורט דמיין
6. שלו' - שלום
7. כ"א - כי אם
8. כ"כ - כל כך
9. א"א - אי אפשר
10. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תפא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט טבת תרע"ג - יפו **נמען:** ד"ר פויכטוונגר וועד 'תחכמוני' בפרנקפורט

הרב קוק חוזר על דרישותיו לגבי השגחתו על 'תחכמוני', ודורש לפתור את החוב לחברי הוועד המקומי, ובעיקר לא"א כהנא, שנשא בעול ועלול ליפול. (סוף המכתב חסר.)

עיקרי הדברים

- דרישות ההשגחה.
- חוב לחברי הוועד המקומי.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ט טבת תרע"ג[4]

שלו'[5] רב לכבוד הרה"ח[6] הנעלה מאד מר ד"ר[7] י. פייכטוואנגר וכל החברים הנכבדים אשר לועד התחכמני נ"י[8].

אלופי החביבים,

עברו ימים ושבועות מאז נתכבדתי במכתבם הנכבד, אשר בו הואילו להודיעני, שכבוד הרה"ג[9] ד"ר נוביל נ"י, יכתוב לי בפרוטרוט בדבר התחכמני והשאלות התלויות במצבו. ואנכי חכיתי עד כה למכתב ההוא, וכאשר ראיתי כעת שהדבר מתאחר, והענין החביב דוחק אותנו להעמידו על בסיס נכון כראוי, הנני מוצא לי לחובה קדושה להודיע לכבוד הדרתם עוד הפעם, ע"ד[10] הדרישות אשר כתבתי במכתבי העבר, שאני מוצא להכרח שכולן תמלאנה דוקא מצד החלטת כבודם. ואז נוכל לקוות בע"ה[11] להרמת קרן מוסדנו, להתקרב תמיד להמטרה הנשאה שכולנו עורגים אליה, לרומם ע"י[12] המוסד הקדוש והחביב הזה, את יסוד החינוך המקודש לתורה ואמונת אמן, מאוזר בתרבות אנושית מכובדת, עם כל הטוב הנמצא בתכסיסי הלאומיות הישראלית וחפץ תחייתה באה"ק[13].

ועם זה הנני מוצא לי לחובה להעיר את כבודם לשים קץ לשאלת הכספים, בדבר החוב שחברי הועד דפה תובעים מהמוסד. בשום אופן אי אפשר לסבול שיהיו שלוחי מצוה כאלה, שמסרו נפשם להקים את יסוד מוסדנו היקר, ניזוקים, באופן כ"כ[14] נורא. לא עשירים הם האנשים הנכבדים הללו, ומניעת הסדר בדבר החוב תוכל להביא במצבם הפרטי תוצאות נוראות, וביחוד נצטבר כל העול ברובו על שכם איש אחד מר א. א. כהנא, ואין בכחו בשום אופן לסבול זה. ומה מר הוא הדבר, אם חסרון הסידור בעניני כספים יביא איזה איש נכבד, שעסק במצוה בחרף נפש, למצב מסופק המלא אחריות.

אקוה שיזדרזו כבוד הדרתם לפתור בכי טוב את השאלה הסבוכה הזאת. בדבר החוב, ואין הענין סובל דחיה כלל, כי אי אפשר לתן מקום לאנשים יקרים, שעסקו בענין חשוב כזה שיפלו בנופלים ח"ו[15], ע"י המניעות אשר נפגשו בסדרי הועד, וראוי להדרת כבודם להקדים בדבר מצוה, והכספים הראויים

להיות נתנים למטרת החוב ינתנו בלא איחור מצדם, בעין יפה, ומה שישאר עוד לפרעון יסודר הדבר שלא ימשך עוד.

(חסר הסוף)

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום
6. הרה"ח - הרב החסיד
7. ד"ר - דוקטור
8. נ"י - נרו יאיר
9. הרה"ג - הרב הגאון
10. ע"ד - על דבר
11. בע"ה - בעזרת השם
12. ע"י - על ידי
13. באה"ק - בארץ הקודש
14. כ"כ - כל כך
15. ח"ו - חס ושלום

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקלב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד ניסן תרע"ג - יפו **נמען:** הרב נחמיה צבי נובל, רב פרנקפורט

הרב קוק מצטער על צערו של הרב נובל בעניין 'תחכמוני', ומתפלא שביקש ממנו מחילה, שהרי אין לו עליו כל תרעומת. הרב קוק מבקש מהרב נובל לא לרפות את ידיו מהמוסד, שתלויה בו תקווה גדולה ליהדות הנאמנה בארץ. כל פעולה גדולה צריכה תיקון וחיזוק.

עיקרי הדברים

- אין תרעומת.
- בקשה להמשיך לתמוך ב'תחכמוני'.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד ניסן תרע"ג[4].

שלו'[5] ושמחת עולמים, לראש הרב הגאון עטרת חכמים אוצר התורה היראה והחכמה מו"ה[6] נחמי' צבי נאבעל שליט"א[7], הגאב"ד[8] דעוב"י[9] קה"ק[10] פפד"מ[11] יצ"ו[12].

אחדשה"ט[13] דהדר"ג[14] באה"ר[15].

יקרת ימין קדשו, מיום ד' שמיני דנא, הגיעה לידי. ומאד נצטערתי על צערי' דמר הדר"ג[16] שליט"א, בענין תהלוכות מוסדנו החביב התחכמני. ומאד נפלאתי על מה שהוזקק הדר"ג לבקש ממני איזה דבר מחילה. חלילה וחלילה להעלות על הדעת, שאהי'[17] נקיט בדעתי אפילו תרעומות כ"ד על גברא רבא כהוד גאונו שליט"א. בודאי עשה ועושה מעשיו לשם שמים, ומה מאד אשמח אם יאחז צדיק דרכו, שלא לרפות ידיו מהמוסד הקדוש הנ"ל[18], שרב תקוה בו לתקומת היהדות הנאמנה באה"ק[19] ת"ו, ואם הוא צריך תיקון וחיזוק בדק, הלא כך היא המדה בכל פעולה, ובפרט גדולה ובעלת מטרה אצילית גבוהה, כפעולת מוסדנו הנכבד הנ"ל.

תקותי שהדר"ג[20] ישים מקום לדברי, וימשיך את עבודתו הנכבדה להפרחת המוסד הנעלה ביסודו ומטרתו, ובתקות אחריתו בעה"י[21], לשאת ברמה את דגל שם ד' וקדושת תורתו ואמונתו, במרחבי נאות יעקב ההולכות ופורחות על אדמת הקודש. הנני חותם בברכה נאמנה, ברכת הרגל ושמחתו, ויתרון הכשרו, בכל רגשי כבוד ויקר סגיא,

ידי"ע[22]

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)

5. שלו' - שלום
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. הגאב"ד - הגאון אב בית דין
9. דעוב"י - דעיר ואם בישראל
10. קה"ק - קהילה קדושה
11. פפד"מ - פרנקפורט דמיין
12. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
13. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
14. דהדר"ג - דהדרת גאונו
15. באה"ר - באהבה רבה
16. הדר"ג - הדרת גאונו
17. שאהי' - שאהיה
18. הנ"ל - הנזכר לעיל
19. באה"ק - בארץ הקודש
20. שהדר"ג - שהדרת גאונו
21. בעה"י - בעזרת השם יתברך
22. ידי"ע - ידידו עוז

אגרות שבהן פרנקפורט נזכרת

לפי סדר הכרכים

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקי

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א אדר ראשון תרע"ג - יפו **נמען:** הרב אברהם רזניק, רב אשחבאד

הרב קוק מודה על הקונטרסים 'למען אור' ומשבח את האמת שבהם, אבל מעיר שאין להיכשל בשגיאות היסטוריות. למשל, האנקדוטה על ר' רפאל מהמבורג ור' נפתלי הירץ וייזל אינה מתאימה: המבורג לא הייתה כפופה לברלין, ולא היה אז רב כללי באשכנז. הרב קוק גם מעיר שבסאטירה יש להשתמש בזהירות ובמידה, מצד הנימוס ומצד הדין.

עיקרי הדברים

- שבח לקונטרסים 'למען אור'.
- דיוק היסטורי.
- זהירות בסאטירה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"א אד"ר[4] תרע"ג[5]

כ"[6] ידידי הרב המאוה"ג[7], חכם וסופר, וירא"[8] מו"ה[9] אברהם רעזניק שליט"א[10] האבד"ק[11] אשהאבאד יצ"ו[12],

שלו'[13] וברכה מקודש.

קבלתי את הקונטרסים "למען או"ר" של כת"ר[14]. כמובן הנני אסיר-תודה לכל חבר-של-עט ההולך למישרים, ושומר את האמת והצדק, אשר רשמים כאלה יש למצא בכמה מקומות מדבריו. ומאהבתי הנאמנה לכת"ר[15] לא אמנע להעיר, שחובה היא לנו שלא להכשל בשגיאות הנראות לזרות. למשל, האנקדוטה ע"ד[16] ר'[17] רפאל מהמבורג עם רנ"ו, אינה מכוונת כלל ע"פ[18] הידיעות ההיסטוריות מעבר קרוב כ"כ[19]. מעולם לא נכפפה המבורג אז לברלין. ומעולם לא היתה באשכנז אז המשרה של רב כללי. וק"ו[20] שם "גרן רבין", שהוא צרפתי. ורנ"ו לא נשא מעולם משרה צבורית ולא הי'[21] כלל עומד בחשיבות חברותית כזו. מספרים דומה לזה על הרמבמ"ן[22] ורי"ל[23] מרגלית מפפד"מ[24] בעל "פרי תבואה" ו"טל אורות", ולא מצד משרה אלא מצד חשיבותו של רמ"ד אצל המלך פרידריך.

זו"ז[25] הסטיריקה היא חומר שראוי להשתמש בו בזהירות, ובמדה מכוונת, בין מצד הנימוס ויותר מזה מצד הדין, ואכמ"ל[26].

תחזקנה ידי כת"ר להביא ברכה ושלו'[27] לישראל בפרי עטו, ויתברך כנה"י[28] ונפש ידידו מוקירו ומכבדו באהבה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
6. כ' - כבוד
7. המאוה"ג - המאור הגדול
8. וירי"א - וירא אלקים
9. מו"ה - מורנו הרב
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. האבד"ק - האב בית דין קהילת
12. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
13. שלו' - שלום
14. כת"ר - כבוד תורתו
15. לכת"ר - לכבוד תורתו
16. ע"ד - על דבר
17. ר' - רבי
18. ע"פ - על פי
19. כ"כ - כל כך
20. וק"ו - וקל וחומר
21. הי' - היה
22. הרמבמ"ן - שם אדם - דורש פענוח
23. ורי"ל - ורבי יהושע לייב - שם אדם
24. מפפד"מ - מפרנקפורט דמיין
25. זו"ז - זה וזה
26. ואכמ"ל - ואין כאן מקום להאריך
27. ושלו' - ושלום
28. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשנד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו טבת תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** הרב משה זאב רם

ברכה לבנו אברהם יצחק על הסמכתו לרופא. מכתב הרב הופמן לא נגע בעיקר: הרב רם הוחזק בשחיטה גם אחרי בוא ד"ר לבנשטיין, ואין להשוות למנהג קהילות אשכנז. על לונדון: הרב קוק מברר שאין מחלוקת. נשלחו כאלף וחמש מאות פרנק, ועוד מבזל ופרנקפורט, לבית החולים בירושלים.

עיקרי הדברים

- ברכה לבן הרופא.
- חזקת השוחט.
- בירור בלונדון.
- כסף לבית החולים.

נוסח האגרת

בעה"י[1], כ"ו טבת עתר"ו[2] ס"ג.

שלו'[3] וברכה באה"ר[4] לכבוד ידידי וחביבי הרב הגדול בתורה ויראת ד' אוצרו, אהוב ונחמד, מוהר"ר[5] משה זאב ראם שליט"א[6] ומשפחתו היקרה וכא"ל[7] לטובה ולברכה. יקרת כת"ר[8] הגיעתני. והנה אנכי הוא הנדרש לבקש את סליחתו של כבוד חביבי, על אשר אחרתי מהגיש את ברכתי מז"ט[9] להכתרת בנו ידידי היקר והנחמד מר אברהם יצחק שי'[10] בתור דוקטור מדציני. יתן השי"ת[11] להצלחה ולברכה ויהי'[12] חלקו בין גדולי עם ד' הצדיקים שהיו דגולים בחכמת הרפואה, ואשר בא מפורש בדחז"ל[13] והפוסקים שמם הטוב ופעולתם לטובה ולתפארת בישראל ובאדם. והנני נותן בזה לכבוד אהובי ולמשפחתו ולמעלת הבן היקר הד"ר[14] הנכבד שי' את ברכתי ברכת מז"ט ממעמקי לבבי, ויקבלו נא ברצון את ברכת אוהבם הנאמן, אשר אחרתי עד כה מפני טרדות שונות בקודש ובחול.

וע"ד[15] מכתבו של הרה"ג[16] ר"ד ד"ר[17] הופמן שי', לא נגע ביסוד הענין, שהוא מה שכת"ר[18] הוחזק מאז בעבודותיו, וגם מעת אשר בא הד"ר ל, למחנם, וידע שהנמשכים אחריו משתמשים בשחיטת כת"ר, ולא עלה על לבו כלל להנדז בזה, א"כ[19] הוחזק בדבר, ובאיזה כח וזכות יש לו לשנות את החזקה, ומה זה דמיון מקהילות האורתודוכסיות באשכנז ששם נוהגים כך מעולם. אבל אם יחזיקו איש אחד בהימנותא מאיזה טעם שהוא, וק"ו[20] מצד יתרון ערכו בתורה וביראה כנ"ד אצל כת"ר, היעלה חלילה על לבם להוריד בקודש ולהעליב צורבא דרבנן, אפי'[21] ברמיזה בעלמא. ולדעתי ראוי שכת"ר יוסיף את דבר החזקה בפרטיות, והעלבון שיש מהשנוי ממה שהי'[22] נהוג עד כה, במכתב לד"ר[23] הא"מ[24] הנ"ל[25], למען באר לו את החילוק בין מה שנהוג בקהילות האשכנזיות ובין הנוגע לעובדא שבצ'.

ע"ד[26] לונדון, נתעכבו קצת הדברים מפני איזה חקירות ודרישות שעשיתי לדעת בפרטיות ע"ד מצב השלו'[27] שם, ובקשתי מהם ענינים מבררים בזה, כדי לסור מכל חשש של שמץ מחלוקת וערעורים, שאפשר לחול בעניני רבנות ובמקום שהעדות מרובות ביחוד, ורבנים רבים חונים איש על דגלו בכרך

גדול זה. וכפי הנראה בעה"י שאין שום חשש בעה"י, ועוד אקוה שיתברר לי ביותר בירור ע"י[28] מכתב אחד, שהבטיח לי הפרנס משם להמציא לידי בקרוב בכל הפרטים אשר דרשתי מהם, וכפי הנראה קשורים הם ב"ה[29] בידידות וכבוד הראוי. יחננו השי"ת ומהרה יפתחו שערי ישועה ונוכל לשוב בחסדי השי"ת המרובים לאה"ק[30] מחמד לבבנו, אשר עינינו ולבנו שם כה"י[31], קרוב הדבר שתהי'[32] נסיעתנו בע"ה[33] דרך צוריך. יזכנו השי"ת להתראות בשמחה ואהבת תורה ויראת שמים.

ע"ד עניני צדקת אה"ק[34], הנה מסרנו כבר לשלח ערך קרוב לחמש עשרה מאות פרנקין אשר נתקבץ ע"י השתדלותנו, ועוד חמש מאות פרנק נשלחו למטרה זו מבזל ג"כ[35] לטובת הבקו"ח[36], ומוסדות א"י[37], ותהי'[38] הצלה פורתא. ונודע לי שגם מפפד"מ[39] שלחו שלשת אלפים פרנק להם, ויוכלו בזה בעה"י להמשיך פתיחת הבית עד שיבא העזר מהמקורים היותר נאמנים של הארצות הגדולות, שכעת העיקרית שבהן היא אמריקה.

יודיעני נא כת"ר משלומו הטוב וממצב בריאותו ביחוד, ואל ישים אל לבו לכל עניני הסכסוך שלו, כי השי"ת לא יעזבהו וירומם בכבוד קרנו בעה"י, וגם אויביו ישלים אתו ברב חסדו וטובו אי"ה[40]. והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באה"ר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. באה"ר - באהבה רבה
5. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. וכא"ל - וכל אשר לו
8. כת"ר - כבוד תורתו
9. מז"ט - מזל טוב
10. שי' - שיחיה
11. השי"ת - השם יתברך
12. ויהי' - ויהיה
13. בדחז"ל - בדברי חכמינו זכרונם לברכה
14. הד"ר - הדוקטור
15. וע"ד - ועל דבר
16. הרה"ג - הרב הגאון
17. ד"ר - דוקטור
18. שכת"ר - שכבוד תורתו
19. א"כ - אם כן
20. וק"ו - וקל וחומר
21. אפי' - אפילו
22. שהי' - שהיה
23. לד"ר - לדוקטור
24. הא"מ - ראשי תיבות של שם
25. הנ"ל - הנזכר לעיל

26. ע"ד - על דבר
27. השלו' - השלום
28. ע"י - על ידי
29. ב"ה - ברוך השם
30. לאה"ק - לארץ הקודש
31. כה"י - כנפשו היפה
32. שתהי' - שתהיה
33. בע"ה - בעזרת השם
34. אה"ק - ארץ הקודש
35. ג"כ - גם כן
36. הבקו"ח - הביקור חולים (בית החולים)
37. א"י - ארץ ישראל
38. ותהי' - ותהיה
39. מפפד"מ - מפרנקפורט דמיין
40. אי"ה - אם ירצה השם